

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน่อยั่งยืน
โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Participatory Action Research
for Sustainable Ecotourism Development
by the cooperation between the community
and Chaiyaphum Rajabhat University.

จินตกานต์ สุธรรมดี^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน่อยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ และสร้างรูปแบบการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ วิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเก็บข้อมูลโดยใช้

*¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

** ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ปีงบประมาณ 2558

Lecturer in Human Resources Management Human Resource Management Faculty of Political Science Chaiyaphum Rajabhat University.

** Funded by Research Fund Chaiyaphum Rajabhat University fiscal year 2015

แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับประสิทธิผลการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ พบว่า ระดับประสิทธิผลการโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($= 3.25$) (2) รูปแบบการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยถูกขับเคลื่อนด้วยแนวทางเชิงนโยบาย และขับเคลื่อนด้วยกระบวนการกลยุทธ์ที่เรียกว่า แนวทางเชิงปฏิบัติการ เป็นสิ่งสำคัญเริ่มต้นโดยป้อนข้อมูลเข้าสู่ระบบโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิที่เป็นหน่วยจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะต้องให้การส่งเสริมสนับสนุนด้านองค์ความรู้ผ่านกระบวนการวิจัยและกระบวนการบริการวิชาการแก่สังคมโดยเน้นการสร้างเครือข่ายและให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติตาดโตน เป็นหน่วยบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่จะต้องให้ความสำคัญด้านการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์บุคลากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อดำเนินงานร่วมกับชุมชนในการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยจะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนและอุทยานแห่งชาติฯ มีส่วนร่วมดำเนินการ ดังนั้น นอกจากนั้น ยังต้องคำนึงถึงการแก้ไขปัญหาการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยควบคู่ไปด้วย

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, การอนุรักษ์, การพัฒนา, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

Abstract

This research is a participatory action research for sustainable ecotourism development collaborated by the community and Chaiyaphum Rajabhat University. The purpose of this study was 1) to investigate the effectiveness of tourism management by collaboration between various communities and Chaiyaphum Rajabhat University; 2) to establish a model for the sustainable and systematic tourism management through collaboration between the communities and Chaiyaphum Rajabhat University. A quantitative and qualitative research methods were employed for collecting data, using questionnaires and structured interviews. The result of the research was found that: (1) The overall level of effectiveness of sustainable tourism development by collaboration between communities and Chaiyaphum Rajabhat University was at a moderate level ($\bar{x} = 3.25$) (2) Development of a sustainable ecotourism through collaboration between the communities and the university is driven by the policy called Implementation Guideline of strategic process, which begins with the input of Chaiyaphum Rajabhat University as an unit which responsible the higher education, institute in providing a support through the research process and the process of academic service to the society. The process of development of the sustainable ecotourism must be made by networking and participation of the community. In addition, Tart Ton National Park is considered as an

important ecotourism management unit to promote human resources, guidance, materials and personnel to work with the community. Also, the problems of sustainable ecotourism development should be taken into consideration by the cooperation between the community and the university.

Keyword: Participatory Action Research, Sustainable, Ecotourism, Development

บทนำ

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็วและก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนที่มีมูลค่านับแสนล้านบาท ส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศ แต่ในขณะเดียวกัน การเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็ทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง และยังทวีความรุนแรงมากขึ้นโดยลำดับ ดังนั้น จึงเกิดกระแสเรียกร้องให้มีการจัดการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย หรือที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 ได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมุ่งเน้นการฟื้นฟูและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพเดิมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประวัติศาสตร์โบราณสถานในเชิงกลุ่มพื้นที่และเสริมสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทย ทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นวิถีชีวิตชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่กระบวนการต่อยอดในการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมและวิถีชุมชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

(กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (community based tourism) จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นให้ชาวบ้านมีบทบาทสำคัญจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ยึดความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ส่งเสริมความร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รักษาศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาดั้งเดิมให้เกิดความยั่งยืน (พรเพ็ญ วิจิตรพันธ์ประเสริฐ 2549: 1-2) กว่า 10 ปี ที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ก่อเกิดขึ้นในประเทศไทย รูปแบบการจัดการแตกต่างกับการท่องเที่ยวกระแสหลักชุมชนจัดการกันเองมิใช่ให้คนภายนอกเข้าไปจัดการในชุมชน เปรียบเสมือนสะพานเชื่อมโยงคนต่างวัฒนธรรมให้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (เบญจวรรณ วงศ์คำ, 2552: 9)

จากการศึกษางานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์กลับพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบางแห่ง ได้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรและที่ดินทำกินของคนในชุมชน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว และในทางกลับกัน บางแห่งชาวบ้านและนายทุนต่างถิ่นสามารถเข้าครอบครองพื้นที่สาธารณะของชุมชนเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ชุมชนไม่รู้จักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และกฎหมายที่มีอยู่ก็ไม่เอื้อต่อการดำเนินงานของชุมชนมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในจังหวัดชัยภูมิ จัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา โดยมีพันธกิจที่สำคัญคือการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จากภารกิจดังกล่าวทำให้มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นหน่วยจัดการศึกษาขนาดใหญ่ในพื้นที่จำเป็นต้องมีส่วนช่วยสนับสนุนด้านหนึ่งคือการพัฒนาพื้นที่รายรอบประเด็นหนึ่งคือด้านชุมชน และการท่องเที่ยวซึ่งต้องให้ความสำคัญเช่นกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์อย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิศึกษาความคิดเห็นต่อแนวทางของชุมชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ในการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน และเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนา
ระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับ
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยความร่วมมือ
ระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดย
ความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

คำถามการวิจัย

1. ระดับประสิทธิผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยความร่วมมือระหว่างชุมชน
กับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิมากน้อยเพียงไร
2. รูปแบบการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวระหว่างชุมชนกับ
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิร่วมกันมากน้อยเพียงไร

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุภางค์ จันทวานิช (2531) กล่าวว่าไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการ มาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่ง

หมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย

อุทัย ดุลยเกษม (2543) กล่าวไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนซึ่งเคยเป็นประชากรของการวิจัยกลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย

โดยสรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนา กับผู้วิจัย ภายนอกหรือมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของชุมชนเขตอุทยานแห่งชาติตาตโคตนาจังหวัดชัยภูมิเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

พจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary (อ้างถึงใน วรธนา วงษ์วานิช, 2539) ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism หรือ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อสราญใจ การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางจากอีกจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อเฝ้าหา สุนัขหรือเพื่อความรื่นรมย์ทางวัฒนธรรมแล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น คำว่า “การท่องเที่ยว” จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้างมิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน

แนวคิดและหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Dr. Buckley Ralf, 1995: 3 ศาสตราจารย์ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยกรีฟิพ ประเทศออสเตรเลีย ให้คำนิยามสั้นๆว่า “การท่องเที่ยวที่อาศัยผลิตผลทางธรรมชาติ การจัดการที่ยั่งยืน และองค์ประกอบทางการศึกษาซึ่งมีส่วนก่อให้เกิดการอนุรักษ์” การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้คำนิยามว่า “การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม และชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อบบนิเวศ”

จากแนวคิดดังกล่าว อุทยานแห่งชาติตาตาดโตน จังหวัดชัยภูมิ ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อาศัยผลิตผลทางธรรมชาติ ตามคำนิยาม เนื่องจากอุทยานแห่งชาติตาตาดโตน มีน้ำตกที่เกิดขึ้นเองทางธรรมชาติ มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ยางพลวง ริง แดง ตะแบกเลือด มะกอกเกลื้อน ก่อแพะ และมะค่าแต่ อีกทั้งยังมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าชม เข้าพักผ่อน และเข้าชื่นชมบรรยากาศธรรมชาติมากในช่วงวันหยุด เพื่อเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว จึงควรมีการจัดทำข้อเสนอแนะในการท่องเที่ยว และแนววิธีปฏิบัติร่วมกัน เพื่อรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนสืบไป

แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม

อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์ (2548) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง การแสวงหาโอกาสเพื่อรู้จัก กับบุคคลใหม่ ๆ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่พึงรู้จัก รวมทั้งการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องในสายอาชีพหรือแวดวงเดียวกัน

จากแนวคิดดังกล่าว การมีส่วนร่วมถือเป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินการในครั้งนี้ เนื่องจาก การจะอนุรักษ์ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว และการจะอนุรักษ์วัฒนธรรม

ของคนในชุมชนนั้น จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนทุกคน และมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิซึ่งมีพื้นที่ห่างจากอุทยานแห่งชาติตาดโตน 5 กิโลเมตร จึงเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวร่วมกับชุมชนและอุทยานแห่งชาติ

สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิ (ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยภูมิ, 2559)

จังหวัดชัยภูมิตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณใจกลางของประเทศ ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ 332 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 12,778.3 ตารางกิโลเมตร หรือ 7,986,429 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป ประกอบด้วยป่าไม้ และภูเขาร้อยละ 50 ของพื้นที่จังหวัด นอกนั้นเป็นที่ราบสูง บริเวณตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบ มีพื้นที่ป่าไม้และเทือกเขาตั้งเรียงรายจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก

บริบทการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตาดโตนจังหวัดชัยภูมิ (อุทยานแห่งชาติตาดโตน, 2559)

น้ำตกตาดโตน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิ ห่างจากตัวจังหวัดชัยภูมิไปทางทิศเหนือ 21 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่สวยงาม ที่ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติตาดโตน ใกล้ที่ทำการอุทยานฯ มีน้ำไหลตลอดปี โดยเฉพาะในฤดูฝนจะสวยงามเป็นพิเศษ ด้านบนเป็นธารน้ำไหลผ่านลานหินสองฝั่งธารมรินด้วยต้นไม้ใหญ่เหมาะที่จะนั่งพักผ่อนชมธรรมชาติและเล่นน้ำ ด้านบนน้ำตกมีสภาพเป็นลานหินกว้างประมาณ 50 เมตร และยาวไปตาม ลำน้ำ ประมาณ 300 เมตร ทำให้น้ำไหลลาดตามลานหิน มีแอ่งน้ำที่สามารถเล่นน้ำได้เป็นจุดๆ และไหลลงมาตก ที่หน้าผาเป็นน้ำตกตาดโตนที่มีความสูงประมาณ 6 เมตร และกว้าง 50 เมตร ในฤดูฝน (ประมาณเดือนมิถุนายน – กันยายน)

บริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยที่พัฒนามาจากโรงเรียนฝึกหัดครูที่ตั้งอยู่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคของประเทศ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น วิทยาลัยครู หลังจากนั้น ได้รับพระราชทานนาม "ราชภัฏ" จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ให้เป็นชื่อประจำสถาบัน พร้อมทั้งพระราชทานตราประจำมหาวิทยาลัยใหม่ โดยในเบื้องต้นนี้สถาบันราชภัฏ จัดเป็นส่วนราชการของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นกรมหนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการ (พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547, 2547: 2)

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบวิธีการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกระบวนการวิจัย ใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ประกอบด้วย ฝ่ายกำกับนโยบายได้แก่ผู้บริหารอุทยานแห่งชาติตาดกาดโตน จังหวัดชัยภูมิจำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติตาดกาดโตน จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 5 คน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1 คน กลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ได้แก่ ผู้นำชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฝายอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 7 คน และตัวแทนมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ 1 คน รวมจำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เพื่อทำความเข้าใจแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ การพัฒนาชุมชนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยภาคสนาม เป็นการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (primary Data) ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (focus group interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม(non-participant observation) และการใช้แบบสอบถาม (questionnaire)

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 การเตรียมการก่อนปฏิบัติการวิจัยประกอบด้วย 1) การเตรียมข้อมูลศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และนำไปสู่การออกแบบการวิจัย 2) การเตรียมชุมชนชี้แจงวัตถุประสงค์การทำวิจัย และกำหนดกลุ่มเป้าหมาย 3) การเตรียมคน ทำความเข้าใจกระบวนการวิจัยกับผู้ร่วมวิจัย

ส่วนที่ 2 การปฏิบัติการวิจัย กำหนดขั้นตอนการศึกษาในพื้นที่วิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สสำรวจชุมชน และคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) ทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ผลที่คาดว่าจะได้รับและประโยชน์ของโครงการวิจัย

2) หาชุมชนที่มีผลงานดีเด่นระดับชุมชนหรือพื้นที่ด้านการอนุรักษ์และจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

3) ประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Workshop) กับกลุ่มที่ขับเคลื่อนการอนุรักษ์และจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่เพื่อคัดเลือกตัวแทนที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญชุมชนละ 1 คนโดยเน้นบุคคลที่มีผลงานหรือประสบการณ์ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดีเด่นในระดับชุมชนหรือพื้นที่เป็นเกณฑ์

4) บันทึกข้อมูลโดยใช้กล้องถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอ และเครื่องบันทึกเสียง

5) ผู้ร่วมกิจกรรมคือ หัวหน้าโครงการ ผู้วิจัย รวมทั้งสิ้น 3 คน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาประสิทธิผลการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

1) ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) จากประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 340 คน (ใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ และสุ่มตัวอย่างแบบง่าย)

2) ผู้ร่วมกิจกรรมคือ หัวหน้าโครงการ คณะผู้วิจัยรวมทั้งสิ้น 3 คน

ขั้นตอนที่ 3 สรุปผล สังเคราะห์ข้อมูลและสร้างรูปแบบการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาเรียบเรียง วิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลอย่างเป็นระบบ ยึดหลักการเขียนสรุปรายงานบนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นจริง และอภิปรายผลอิงหลักวิชาการให้เกิดแนวคิดหลากหลาย และเป็นองค์ความรู้ใหม่

1) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ฝ่ายกำกับนโยบายได้แก่ผู้บริหารอุทยานแห่งชาติตาดโตน จังหวัดชัยภูมิจำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติตาดโตน จังหวัดชัยภูมิจำนวน 5 คน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

จำนวน 1 คน กลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ได้แก่ ผู้นำชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฝายอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 7 คน และตัวแทนมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ 1 คน ได้มาโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

2) วิเคราะห์สรุปข้อมูลกายภาพและประเมินการพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของชุมชน

3) บันทึกข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลโดยใช้กล้องถ่ายภาพ ถ่ายวีดีโอ และเครื่องบันทึกเสียง

4) ผู้ร่วมกิจกรรมคือ หัวหน้าโครงการ คณะผู้วิจัยจำนวน 3 คน ฝ่ายกำกับนโยบายได้แก่ผู้บริหารอุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน จังหวัดชัยภูมิจำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการอุทยานแห่งชาติตาดโตน จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 5 คน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 1 คน กลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ได้แก่ ผู้นำชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาฝายอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 7 คน และตัวแทนมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ 1 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

มีการประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล 3 วิธีการดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ และการสัมภาษณ์ นำมาแยกแยะเนื้อหาเป็นกลุ่มข้อมูล (content analysis) ตามโครงสร้างเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ และนำมาพรรณนาความบรรยายสรุปอย่างเป็นระบบ

2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์และความครบถ้วนของข้อมูล ประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยมีรายละเอียดการใช้สถิติพรรณนา (descriptive statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังนี้

2.1) แบบสอบถามตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลใช้ค่าความถี่และร้อยละ

2.2) แบบสอบถามตอนที่ 2 ประสิทธิภาพของการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิและใช้ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) สำหรับการวิเคราะห์ ด้วยเทคนิคการวัดทัศนคติของ ลิเกิร์ต (Likert type scale) โดยแบ่งคะแนน 5 ช่วง สัดส่วนเท่ากัน (สิน พันธุ์พินิจ , 2553: 152-155)

3. ข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากการประชุมกลุ่มการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสำรวจ นำมาแยกแยะเนื้อหาสาระเป็นกลุ่มข้อมูล และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำมาบรรยายสรุปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

1. การสำรวจข้อมูลพื้นฐานกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 181 คน คิดเป็นร้อยละ 53.24 รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 46.76 อายุมากที่สุดตั้งแต่ 41-50 ปี จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 49.11 รองลงมาอายุ 51 ปีขึ้นไป 114 คน คิดเป็นร้อยละ 33.52 อายุ 22 – 30 ปี จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 และอายุ 31-40 ปี จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 7.37 ตามลำดับ รายได้ต่อเดือน มากที่สุดคือ ตั้งแต่ 10,000 – 20,000 บาท จำนวน 189 คน คิดเป็นร้อยละ 55.58 รองลงมาคือ 20,001-30,000 บาท จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 25.58 30,001- 40,000 บาท จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 12.35 และรายได้ 40,000 บาทขึ้นไป จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 6.47 ระดับการศึกษา

ปัจจุบันมากที่สุดคือประถมศึกษา /มัธยมศึกษา จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 68.52 รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 25.58 การศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 6.00 ตามลำดับ

2. **ระดับประสิทธิผลการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ** พบว่า ระดับประสิทธิผลการโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.25$) เมื่อพิจารณาเป็นรายมิติพบว่า อยู่ในระดับมาก 2 ด้านคือ ด้านการอนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ($\bar{X} = 3.59$) และด้านลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย ($\bar{X} = 3.45$) และอยู่ในระดับปานกลาง 8 ด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านการรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.40$) ด้านประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.38$) ด้านนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.25$) ด้านการมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.22$) ด้านการประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ($\bar{X} = 3.21$) ด้านการพัฒนาบุคลากร ($\bar{X} = 3.41$) ด้านการจัดเตรียมข้อมูล คู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 2.97$) และด้านการประเมินผล ตรวจสอบ ($\bar{X} = 2.95$) ตามลำดับ

3. **แนวทางเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน่อยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ** พบว่า

1) **แนวทางเชิงนโยบาย (Policy)**

1.1) จะต้องการสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการประชาชน พัฒนางานบริการของอุทยานแห่งชาติสู่ความเป็นเลิศ เพื่อให้ประชาชนมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการ โดยออกแบบการบริการที่ยืดประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมมาใช้เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้บริการได้ง่ายและ

หลากหลายรูปแบบ เน้นการบริการเชิงรุกที่พัฒนาระบบการจัดการข้อร้องเรียนให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเสริมสร้างวัฒนธรรมการบริการที่เป็นเลิศ

1.2) ส่งเสริมการพัฒนาองค์การให้มีขีดสมรรถนะสูงและทันสมัย พัฒนาส่วนราชการของอุทยานแห่งชาติตาดโตนสู่องค์กรแห่งความเป็นเลิศ โดยเน้นการจัดโครงสร้างองค์การที่มีความทันสมัยมีรูปแบบเรียบง่าย มีระบบการทำงานที่คล่องตัวรวดเร็วปรับเปลี่ยนกระบวนการขั้นตอนในการทำงาน เน้นการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรในองค์กร

1.3) ยกระดับความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน ส่งเสริมและวางกลไกเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและสร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติราชการ รวมทั้งส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของทางราชการ ตลอดจนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และมาตรการในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันให้บรรลุผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม

1.4) ควรประกาศแยกพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติที่อนุญาตให้เข้าไปท่องเที่ยวได้ออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทุกประเภท เพื่อแยกใช้กฎหมายให้ถูกต้องตามลักษณะความต้องการในพื้นที่ และควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นแนะนำ

1.5) ควรใช้มาตรการป้องกันโดยการปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชน โดยเริ่มตั้งแต่เยาวชนและแทรกเข้าไปในระบบการศึกษา

1.6) กำหนดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ

2) แนวทางเชิงปฏิบัติการ (Implementation)

2.1) กลยุทธ์ระยะสั้น (ดำเนินการระยะเวลา 1-3 ปี) คือ พัฒนางานบริการของอุทยานแห่งชาติสู่ความเป็นเลิศ โดยออกแบบการบริการที่ยึดประชาชน

เป็นศูนย์กลาง มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่เหมาะสมมาใช้เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้บริการได้ง่ายและหลากหลายรูปแบบ เน้นการบริการเชิงรุกที่ พัฒนาระบบการจัดการ ข้อร้องเรียนให้มีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ระยะปานกลาง (ดำเนินการระยะเวลา 4-6 ปี) คือ เสริมสร้างวัฒนธรรมการบริการที่เป็นเลิศ

2.2) กลยุทธ์ระยะสั้น (ดำเนินการระยะเวลา1-3 ปี) คือ พัฒนาส่วนราชการของอุทยานแห่งชาติตาดโตนสู่องค์การแห่งความเป็นเลิศ โดยเน้นการจัดโครงสร้างองค์การที่มีความทันสมัยมีรูปแบบเรียบกลยุทธ์ระยะปานกลาง (ดำเนินการระยะเวลา 4-6 ปี) คือ เสริมสร้างการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรในองค์การ

2.3) กลยุทธ์ระยะสั้น (ดำเนินการระยะเวลา1-3 ปี) คือ ยกระดับความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน กลยุทธ์ระยะปานกลาง (ดำเนินการระยะเวลา 4-6 ปี) คือ ส่งเสริมและวางกลไกให้เทศบาลตำบลเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและสร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติราชการ

2.4) กลยุทธ์ระยะสั้น (ดำเนินการระยะเวลา1-3 ปี) คือ ประกาศแยกพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติที่อนุญาตให้ เข้าไปท่องเที่ยวได้ออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทุกประเภท เพื่อแยกใช้กฎหมายให้ถูกต้องตามลักษณะความต้องการในพื้นที่ และกลยุทธ์ระยะปานกลาง (ดำเนินการระยะเวลา 4-6 ปี) คือ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นแนะนำ และบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยการจัดตั้งคณะกรรมการประจำอุทยานแห่งชาติ

2.5) กลยุทธ์ระยะสั้น (ดำเนินการระยะเวลา1-3 ปี) คือ ใช้มาตรการป้องกันโดยการปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชน (ดำเนินการระยะเวลา 4-6 ปี) คือควรส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติ

2.6) กลยุทธ์ระยะสั้น (ดำเนินการระยะเวลา1-3 ปี) คือ กำหนดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง ปรับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น และประสานงานกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการจัดเก็บและกำจัดสิ่งปฏิกูล ให้ถูกต้องเหมาะสมตามวิธีการ เพื่อไม่ให้กระทบต่อสิ่งแวดล้อม

4. รูปแบบการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ พบว่า

รูปแบบการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย ถูกขับเคลื่อนด้วยแนวทางเชิงนโยบาย (Policy) และขับเคลื่อนด้วยกระบวนการกลยุทธ์ที่เรียกว่า แนวทางเชิงปฏิบัติการ (Implementation) เป็นสิ่งสำคัญเริ่มต้นโดยป้อนข้อมูลเข้าสู่ระบบ (Input) โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิที่เป็นหน่วยจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะต้องให้การส่งเสริมสนับสนุนด้านองค์ความรู้ผ่านกระบวนการวิจัยและกระบวนการบริการวิชาการแก่สังคมโดยเน้นการสร้างเครือข่ายและให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติตาคลี เป็นหน่วยบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่จะต้องให้ความสำคัญด้านการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์บุคลากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อดำเนินงานร่วมกับชุมชนในการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ให้ชุมชนและอุทยานแห่งชาติ มีส่วนร่วมดำเนินการดังนี้ อนุรักษ์หวงแหวนโดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น มีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่นประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน การพัฒนาบุคลากรร่วมกัน

จัดเตรียมข้อมูล คู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว และมีการประเมินผล ตรวจสอบผลการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

การขับเคลื่อนกิจกรรมดำเนินงานด้านการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย จะต้องให้ความสำคัญกับแนวทางเชิงนโยบายพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย การเสริมสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการประชาชน มีการส่งเสริมการพัฒนางานองค์กรให้มีขีดสมรรถนะสูง และทันสมัยกระบวนการทำงานเน้นการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรในองค์กร การส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของทางราชการ การส่งเสริมการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นแนะนำ การส่งเสริมมาตรการป้องกันโดยการปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชน และเสริมสร้างการยอมรับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ การดำเนินการต้องควบคู่กับการกำหนดกลยุทธ์เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติการพัฒนา ประกอบด้วยพัฒนางานของอุทยานแห่งชาติสู่ความเป็นเลิศ พัฒนาอุทยานแห่งชาติตาดโตนสู่องค์กรแห่งความเป็นเลิศ ยกกระดับความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน ประกาศแยกพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติที่อนุญาตให้ เข้าไปท่องเที่ยวได้ออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทุกประเภท ใช้มาตรการป้องกันโดยการปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชน กำหนดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

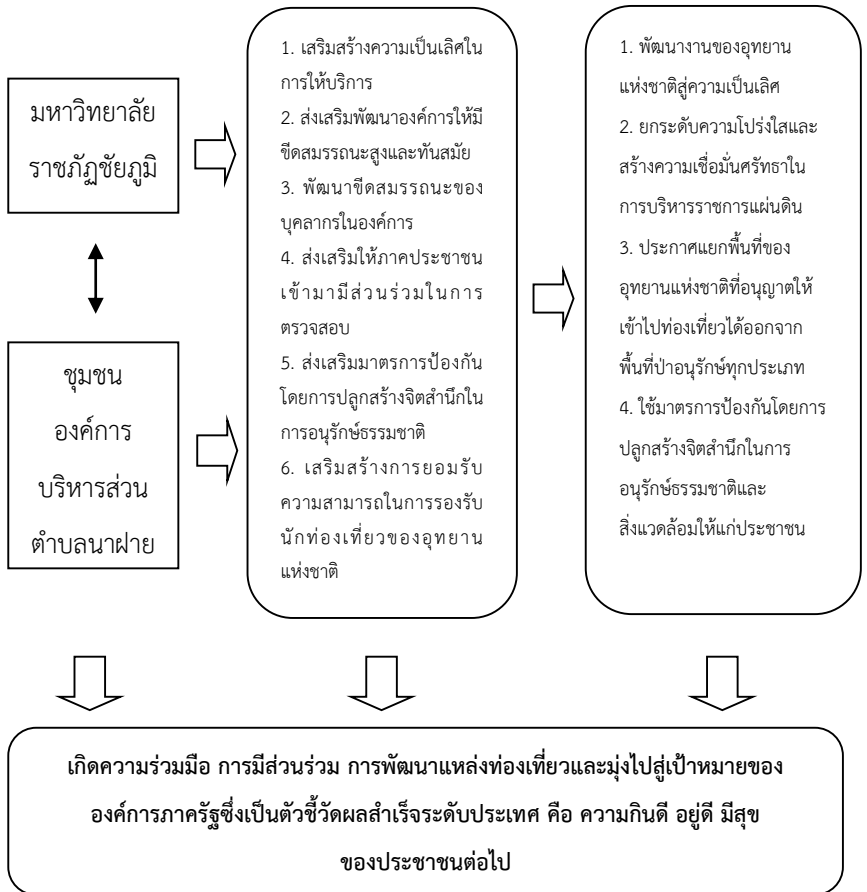
นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการแก้ไขปัญหาการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยควบคู่ไปด้วย ซึ่งการแก้ไขปัญหาประกอบด้วยประเด็นที่สำคัญ คือต้องเร่งการสร้างองค์กรเพื่อทำหน้าที่สร้างความพร้อมของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมจัดระบบและรูปแบบในการดำเนินการกิจหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติในภาพรวม ยกย่องสมรรถนะของกร

พัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยว จัดทำคู่มือการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน การสร้างหลักสูตรและคู่มือการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อเป็นแนวทางของ ชุมชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิในการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ร่วมกัน นำองค์ความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของ ชุมชนจังหวัดชัยภูมิเผยแพร่สู่สาธารณะตลอดจนกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมใหม่ในองค์กร เพื่อการพัฒนาศักยภาพไปสู่ระดับการแข่งขันในเวทีโลก และเพื่อประโยชน์สุขของ ประชาชนเพื่อให้การดำเนินงานมุ่งไปสู่ผลลัพธ์ (Output) ที่พึงประสงค์ คือ พัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับ มหาวิทยาลัย และมุ่งไปสู่เป้าหมายขององค์การภาครัฐซึ่งเป็นตัวชี้วัดผลสำเร็จ ระดับประเทศ (Ultimate Outcome) คือ ความกินดี อยู่ดี มีสุข ของประชาชนต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1) ระดับประสิทธิผลการพัฒนาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ พบว่า ระดับ ประสิทธิภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายมิติพบว่า อยู่ใน ระดับมาก 2 ด้านคือ ด้านการอนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี และด้านลดการ บริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสียและอยู่ในระดับปานกลาง 8 ด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านการรักษา และส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ด้านประสานการ พัฒนาการท่องเที่ยว ด้านนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น ด้านการมี ส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น ด้านการประชุมกับผู้ ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการจัดเตรียมข้อมูล คู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว และด้านการประเมินผล ตรวจสอบตามลำดับ

2) รูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดย ความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

จากภาพจะเห็นว่ารูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย ถูกขับเคลื่อนด้วยแนวทางเชิงนโยบาย (Policy) และขับเคลื่อนด้วยกระบวนการกลยุทธ์ที่เรียกว่า แนวทางเชิงปฏิบัติการ (Implementation) เป็นสิ่งสำคัญเริ่มต้นโดยป้อนข้อมูลเข้าสู่ระบบ (Input) โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิที่เป็นหน่วยจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะต้องให้การส่งเสริมสนับสนุนด้านองค์ความรู้ผ่านกระบวนการวิจัยและกระบวนการบริการวิชาการแก่สังคมโดยเน้นการสร้างเครือข่ายและให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนากระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติตาคลี เป็นหน่วยบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่จะต้องให้ความสำคัญด้านการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์บุคลากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อดำเนินงานร่วมกับชุมชนในการพัฒนากระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยจะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนและอุทยานแห่งชาติฯ มีส่วนร่วมดำเนินการตั้งนี้ อนุรักษ์หวงแหนโดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น มีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่นประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน การพัฒนาบุคลากรร่วมกันจัดเตรียมข้อมูล คู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว และมีการประเมินผล ตรวจสอบผลการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

การขับเคลื่อนกิจกรรมดำเนินงานด้านการพัฒนากระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย จะต้องให้ความสำคัญกับแนวทางเชิงนโยบายพัฒนาซึ่งประกอบด้วย การเสริมสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการประชาชน มีการส่งเสริมการพัฒนาองค์การให้มีขีดสมรรถนะสูง และทันสมัยกระบวนการทัศน์ในการทำงานเน้นการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พัฒนาขีดสมรรถนะ

ของบุคลากรในองค์กร การส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ การทำงานของทางราชการ การส่งเสริมการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการให้ข้อคิดเห็นแนะนำ การส่งเสริมมาตรการป้องกันโดยการปลูกสร้างจิตสำนึกใน การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชน และเสริมสร้างการยอมรับ ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ และกำหนดกลยุทธ์ในการ พัฒนาคือการพัฒนาของอุทยานแห่งชาติสู่ความเป็นเลิศ พัฒนาอุทยานแห่งชาติ ตาดโตนสู่องค์กรแห่งความเป็นเลิศ ยกกระดับความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน ประกาศแยกพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติที่อนุญาต ให้เข้าไปท่องเที่ยวได้ออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทุกประเภท ใช้มาตรการป้องกันโดยการ ปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เชนิเวศน์อย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ คณะผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. จากผลการศึกษาระดับประสิทธิผลการโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.25$) แสดงให้เห็นว่า ชุมชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิยังไม่ค่อยให้ความสำคัญและดำเนินกิจกรรมร่วมกันในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเท่าที่เห็นได้จากประสิทธิผลด้านการจัดเตรียมข้อมูล คู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว พบว่าชุมชนและมหาวิทยาลัยยังไม่มีการวางแผนร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสาร การท่องเที่ยว ข่าวสารการบริการการชายให้พร้อมและเพียงพอต่อการเผยแพร่ จัดทำ ในรูปสื่อที่ศนูปรณรูปแบบต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวที่มุ่งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น จึงประกอบด้วยหลักการที่สำคัญอยู่ 10 ประการ คือ อนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using resource sustainable) ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย (Reducing over- consumption and waste) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (Maintain diversity) ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating tourism into planning) นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting local economy) การมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving local communities) มีการประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting stakeholders and the public) การพัฒนาบุคลากร (Training staff) การจัดเตรียมข้อมูล คู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว (Marketing tourism responsibly)

ด้านการประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย พบว่ายังไม่ค่อยมีการวางแผนทางการแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่าคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน มีการส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว โดยจะต้องมีการประเมินผลร่วมกัน มีการตรวจสอบผลกระทบและการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ การสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง หรือทำการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุงมีการจัดการการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ อาทิตย์ โชติวิริยวาณิชย์ ปัญญา หมั่นเก็บ และทิพวรรณ ลิ้มงูร (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหลวงพุด-ท่านเลี่ยม เขตตลาดกระบี่กรุงเทพมหานคร พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักศึกษา อาศัยอยู่ในเขตตลาดกระบี่ มาท่องเที่ยว ร่วมกับครอบครัว ได้รับทราบข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ ผลประเมินความพึงพอใจของ

นักท่องเที่ยวจำนวน 117 คน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับคือความเข้มแข็ง ความสามัคคี ความร่วมมือกัน ในการทำกิจกรรมของชุมชน มีการดูแลสุขภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน มีโอกาสหารายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนเป็นที่รู้จักในสังคมและทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุนจากเครือข่าย และหน่วยงานภายนอกทั้งด้านงบประมาณและการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ จึงทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของทุกวันเสาร์-อาทิตย์แรกของเดือน และผลการวิจัยของ นันทิดา สุธรรมวงศ์ และจันทรา เหมรเมฆา (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แรงจูงใจที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของนักท่องเที่ยวบริเวณอุทยานแห่งชาติหาดขนอม หมู่เกาะทะเลใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวบริเวณอุทยานแห่งชาติหาดขนอม-หมู่เกาะทะเลใต้ ส่วนใหญ่คือ กิจกรรมถ่ายภาพ คิดเป็นร้อยละ 56.40 รองลงมาคือ กิจกรรมดูทิวทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 46.20 และพบว่ากิจกรรมซึ่งจักรยานเสือภูเขาเป็นกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเคยทำน้อยที่สุด แรงจูงใจที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวบริเวณอุทยานแห่งชาติหาดขนอม-หมู่เกาะทะเลใต้มากที่สุด คือ ได้ท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และแรงจูงใจที่มีผลต่อการตัดสินใจต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติหาดขนอม-หมู่เกาะทะเลใต้ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ เป็นแหล่งทิวทัศน์สวย ยากลำบาก และเสี่ยงภัยเพื่อการผจญภัย รองลงมาคือ มีความสันโดษ สงบ ห่างไกลจากผู้คน

2. การสร้างรูปแบบการพัฒนากระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิมหาวิทยาลัยราชภัฏและชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตาตโตน จึงต้องหันมาให้ความสนใจดำเนินการกิจกรรมดังต่อไปนี้ร่วมกัน การอนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมอย่างเพียงพอ หรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น การสงวนรักษาคุณภาพของ

ทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตที่ดี รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีแนวทางการปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูน และเสริมสร้างไว้ให้มากที่สุดเพื่อการใช้เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมการปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากร สร้างความ เป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด ใช้ภูมิ ปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่าง เหมาะสม นอกจากนี้ต้องลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลด ของเสียประกอบด้วย ส่งเสริมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันวางแผนการจัดการการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Buckley Ralf. (1995). *Where tourism and ecology meet in Hiranburana* et al. D (ed.) Proceeding Ecotourism.

Choi Soojin. (2007). *Information search behavior of Chinese leisure travelers*. United States –Indiana : Purdue University.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559*. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

ธฤชวรรณ มาตกุล. (2556). *แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยเชื่อมโยงสู่เชิง วัฒนธรรมอีสานกรณีศึกษา วัดศิลาอาสน์ (ภูพระ) จังหวัดชัยภูมิ*. การศึกษา อีสาระปริญาบริหารธุรกิจ มหาบัณฑิต สาขาการจัดการการท่องเที่ยว คณะ วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นันทิยา หุตานุวัตร และ ณรงค์ หุตานุวัตร. (2546). *การพัฒนาองค์กรชุมชน*. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

- เบญจวรรณ วงศ์คำ. (2552). **งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**. จดหมายข่าวงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. (มีนาคม-เมษายน).
- พรเพ็ญ วิภักษ์ประเสริฐ. (2549). **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวชุมชนและบ้านพักแบบโฮมสเตย์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547. (2547). **ราชกิจจานุเบกษา**. ฉบับกฤษฎีกา, (ตอนพิเศษ 23 ก), 1-24.
- วรรณมา วงษ์วานิช. (2539). **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ. 509น.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2531). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิน พันธุ์พินิจ. (2553). **เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : บริษัทวิทย์พัฒน์.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2543). **การศึกษาเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ (มสส.).
- อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์. (2548). **สอนงานอย่างไรให้ได้งาน (Coaching)**. กรุงเทพฯ: เอช อาร์ เซ็นเตอร์จำกัด.
- อาทิตย์ โชติวิริยวานิชย์ ปัญญา หมั่นเก็บ และทิพวรรณ ลิมังกูร. (2555). **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหลวงพุด-ท่านเลี่ยม เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร**. 1 สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร และจัดการทรัพยากร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ.